

Zadružna zveza Slovenije v čast dr. Janezu Evangelistu Kreku

Krek: »Le v združitvi je moč.«

Marinka Marinčič Jevnikar

Zadružna zveza Slovenije je v avli zadružne stavbe na Miklošičevi v Ljubljani postavila kip dr. Janeza Evangelista Kreka. Odkrili so ga ob 160-letnici njegovega rojstva in se s tem poklonili človeku, ki je s svojim delom zaznamoval slovensko podeželje in postavil temelje zadružništvu, kot ga poznamo še danes. Krek je znal prisluhniti stiski preprostih ljudi in jih navdahniti z vero v lastne moči ter upanjem, da je vsaka na videz brezizhodna situacija rešljiva s trdim delom, poštenostjo, solidarnostjo, zvestobo.

Borut Florjančič, predsednik Zadružne zveze Slovenije, je o Kreku povedal: »Bil je izjemen mislec, profesor, parlamentarec in navdušujoč govornik. A njegova največja moč ni bila v teoriji, temveč v praksi. Ljudem je znal priti naproti, jih prepričati, navdihniti in povezati. Prav zaradi njega se je začel veliki preporod slovenskega zadružnega gibanja. V pičlem desetletju je pod njegovim vodstvom nastalo več kot 470 zadrug, ob prvi svetovni

Ob zaključku mednarodnega leta zadrug je Zadružna zveza Slovenije postavila kip velikega Slovenca in začetnika zadružništva na Slovenskem dr. Janeza Evangelista Kreka. Spominsko znamenje so odkrili Borut Florjančič, predsednik ZZS, Janez Šušteršič, predsednik KZ Medvode, in avtor spomenika akademski kipar Metod Frlic. (Fotografiji: Sandi Fišer)

vojni že več kot 600, in skupaj z njimi več sto delavskih društev. Ustanovil je Gospodarsko zvezo in nato še Zadružno zvezo, ki jo je vodil kar 15 let.

Njegovo delo je našlo pot v sedanost. Vrednote, ki jih je zagovarjal – solidarnost, poštenost, skupnost in samoorganiziranje – so tudi danes temelj slovenskega zadružništva. V časih, ko se svet hitro spreminja, nas Krek opominja, da moč vedno izhaja iz povezanosti. Zato postavitev kipa pomeni hvaležen poklon človeku, ki je našim prednikom dal upanje in samozavest, nam pa zapustil pot, po kateri hodimo še danes.«

Spomenik, ki ga je z umetniško vizijo oblikoval akademski kipar Metod Frlic, bo tudi prihodnjim generacijam govoril o vlogi in pomenu Kreka za slovensko družbo.

ČLOVEK, KI JE ŽIVEL ZA DRUGE, NAJ NAS NAVDIHUJE, DA ŽIVIMO DRUG ZA DRUGEGA

Janez Šušteršič, predsednik KZ Medvode in velik poznavalec Krekovega dela in življenja, pa je povedal: »Dr. Krek je bil osrednja osebnost Slovencev ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja. Bil je pravi, čeprav neformalni narodni voditelj, kar so mu priznavali ljudje vseh političnih in nazorskih prepričanj. Tudi tisti, ki se z njim niso strinjali ali so mu celo metali polena pod noge, so mu priznavali njegovo iskreno prizadevanje in žrtvovanje za ljudi.

Po svojem osnovnem poslanstvu in poklicu je bil duhovnik, izredno izobražen in razgledan, aktivno je znal 13 jezikov, ob koncu življenja celo 20. Bil je poslanec v dunajskem parlamentu in avtor prve Majniške deklaracije (1917). Največjo sled je pustil s preporodom zadružništva in samoorganiziranja delavstva in kmetstva. Osebnost je bil izredno skromen, vse, kar je zaslužil, je takoj razdal.

Po 2. svetovni vojni pa je žal dobesedno poniknil iz javnosti, bil je zavestno prezrt. Zato gre veliko priznanje vsem, ki so prispevali k postavitvi spominskega znamenja velikemu Slovincu. V zadnjih 80 letih se kaj takega ni zgodilo, razen v Šoštanju, kjer je KZ Šaleška dolina ob 150-letnici zadružništva v Sloveniji postavila 2,5 metra visok kip iz lipo-vega lesa, posvečen Janezu E. Kreku.«

Kot duhovnik se je Janez E. Krek na študiju na Dunaju seznanil s krščanskosocialnim gibanjem. Prepoznal je stiske kmetov in delavcev tako v Avstro-Ogrski kot doma. Že tam je načrtoval, kako reševati kritičen položaj slovenskega podeželja in delavstva. Predvsem davki in nemški kapital z oderuskimi obrestmi je dobesedno pustošil po Slovenskem. Ogromno kmetij je šlo »na boben«, samo na Kranjskem v kratkem obdobju 10.000. Iz ozemlja, ki so ga od sredine 19. stoletja poseljevali Slovenci, se je s trebuhom za kruhom v Zahodno Evropo in Ameriko odselilo več kot 250.000 rojakov.

Krekovo delo je našlo pot v sedanost. Vrednote, ki jih je zagovarjal – solidarnost, poštenost, skupnost in samoorganiziranje – so tudi danes temelj slovenskega zadružništva. V časih, ko se svet hitro spreminja, nas Krek opominja, da moč vedno izhaja iz povezanosti.

KREK JE VSE SVOJE IZREDNE SPOSOBNOSTI UPORABLJAL ZA DRUGE, ZA SEBE NIČ

Na te razmere so odgovorili Janez Horak iz Ljubljane z ustanovitvijo prve obrtne zadruge na Slovenskem in brata Vošnjak iz Šoštanja z ustanavljanjem hranilnic in posojilnic na zadružnem principu. Pravi preporod zadružništva pa se je začel z delovanjem Janeza E. Kreka po prihodu z Dunaja. Krek je z navdušujočimi govori in z genialnimi organizacijskimi sposobnostmi uspel prepričati ljudi za množično ustanavljanje zadrug in delavskih društev ter z njimi povezane hranilnice in posojilnice. Pod njegovim mentorstvom je bilo v 10 letih ustanovljenih več kot 470 zadrug. Ob začetku 1. svetovne vojne jih je bilo že več kot 600 in okrog 500 delavskih društev. Zadruge so se leta 1898 povezale v Gospodarsko zvezo kot centralo vseh zadrug. Zalagali so trgovce in zadruge. Leta 1903 pa sta bili po novem zakonu ustanovljeni Zadružna zveza – interesno predstavništvo vseh včlanjenih zadrug, in Gospodarska zveza – poslovna centrala. Kot prvi v Avstro-Ogrski je dr. Krek uvedel tudi zadružno izobraževanje za vodenje zadrug. Gospodarska in finančna moč zadružnega sistema je bistveno prispevala k gospodarskemu in nacionalnemu osamosvajanju in samozvesti Slovencev, tudi izseljevanje se je ustavilo.

»Po letu 1945 je oblast zaplenila vse premoženje zadrug in Zadružne zveze ter začela organizirati podeželje po sovjetskem principu. Po osamosvojitvi Slovenije smo pred 33 leti dobili nov sodoben zakon o zadrugah, ki je usklajen s predpisi Evropske unije in popolnoma v duhu Krekovih zadrug. Se zgodovina vrača?« se je ob zaključku vprašal Šušteršič.

Najpomembnejše Krekovo sporočilo: »Ni dovolj, da poskrbimo samo za sebe. Vedno je treba biti pozoren do bližnjega, mu pomagati, ko je to potrebno, ali pa ga tudi prositi za pomoč. Šele potem smo lahko resnično zadovoljni in le tako bomo dosegli smiselno bivanje.«